

Prihajajo računalniki!

Začelo se je...

V začetku osemdesetih let smo v Mariborski knjižnici že začeli razmišljati o potrebi po računalniški podprtosti vseh vitalnih funkcij knjižnične dejavnosti. Knjižnice v Sloveniji so že takrat delovale kot enoten Knjižnični informacijski sistem (KIS). To enotnost so zagotavljali: matična dejavnost, enoten način zbiranja in obdelave informacij in podatkov, enotno vodenje katalogov in druge dokumentacije knjižničnega gradiva ter skupno zagotavljanje delovanja centralnih katalogov in razvijanje medknjižnične izposoje (10. člen Zakona o knjižničarstvu iz leta 1982).

Vendar je prišel čas, ko je bilo potrebno ta informacijski sistem posodobiti in računalniško podpreti, zaradi potrebe po učinkovitejšem in racionalnejšem delovanju. V Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) so nastajali dokumenti s predlogi moderniziranja KIS-a (knjižnični informacijski sistem), kjer so ugotavljali, da bo sistem moral temeljiti na najtesnejši povezanosti in sodelovanju vseh zainteresiranih, ki sicer že sodelujejo v okviru mreže vodoravno in navpično povezanih knjižnic. Njihovo povezovanje v enovit sistem bi z uvedbo skupne računalniške mreže odločilno pridobilo na kakovosti in celoten KIS bi postal izredno dragocen partner vsemu strokovnemu, raziskovalnemu in znanstvenemu delu.

Če se sedaj ozremo nazaj, se je v teh skoraj dvajsetih letih podoba KIS-a res spremenila, posodobila in kljub družbenim in političnim pretresom pri prehodu v samostojno državo dosegla visoko raven.

V Mariborski knjižnici smo takrat, v osemdesetih letih, najprej začeli razmišljati o avtomatizaciji posameznih funkcij knjižničnega poslovanja in istočasno iskali informacije o integraciji posameznih funkcij v sami instituciji in na ravni celotnega knjižničnega sistema.

Začeli smo z računalnikom Commodore 64 in ga namenili predvsem posodobitvi dela z otroki. Nato so sledili računalniki znamke ATARI in od NUK-a priporočeni program STEVE, ki je za takratne razmere kar dobro podpiral predvsem elektronske kataloge znotraj ene institucije.

V tistem času več ali manj individualnih iskanj možnosti avtomatizacije in integracije knjižničnega sistema, je začel zoreti projekt izmenjave znanstvenih in tehnoloških informacij med republikami nekdanje Jugoslavije. Zvezni sekretariat za razvoj je leta 1988 imenoval takratni računalniški center Univerze v Mariboru (kasneje Institut informacijskih znanosti - IZUM) za generalnega izvajalca Sistema znanstvenih in tehničnih informacij Jugoslavije. V Mariborski knjižnici smo se leta 1988 preko modema in zakupljenega telefonskega voda priključili na Jupak-jugoslovansko paketno mrežo za prenos podatkov in nabavili prvi terminal. Po razgovorih na IZUM-u in informacijah o razvijajočem se sistemu vzajemne katalogizacije, smo že julija 1989 podpisali Sporazum o uporabi storitev informacijskega servisa Instituta informacijskih znanosti Univerze v Mariboru in s tem dobili možnost dostopa in uporabe različnih baz podatkov. S tem smo se vključili v računalniško podprt sistem vzajemne katalogizacije kot skupne osnove Knjižničnega informacijskega sistema (KIS) in Sistema znanstvenih in tehnoloških informacij Jugoslavije (SZTIJ). Nosilke tega sistema so bile takrat nacionalne, univerzitetne in velike specialne knjižnice, generalni izvajalec (tehnična, tehnološka in programska oprema) pa, kakor smo že omenili, IZUM.

Pričeli smo z vajami iskanja in vnašanja podatkov v vzajemni katalog oz. vzajemno bibliografsko - kataložno bazo podatkov (YUBIB) in se udeleževali seminarjev, ki sta jih organizirala NUK in IZUM. Leta 1990 smo nabavili računalnik Microvax 3100 in dodatne terminale.

Septembra 1990 sta IZUM in NUK pripravila analizo opremljenosti splošnoizobraževalnih knjižnic s strojno in programsko računalniško opremo in predlog nadaljnega opremljanja za leto 1990 in 1991. Na podlagi te analize sta IZUM in Republiški sekretariat za kulturo podpisala pogodbo

o opremljanju regionalnih in regionalno pomembnih splošnoizobraževalnih knjižnic v Sloveniji s strojno in programsko opremo v letu 1990 in 1991.

Proces avtomatizacije in integracije KIS-a je tako zajel tudi splošnoizobraževalne knjižnice v Sloveniji. Začeli smo z vnašanjem bibliografskih opisov knjižničnega gradiva v lokalni katalog in istočasno skupaj z drugimi knjižnicami postopoma gradili kooperativno bibliografsko kataložno bazo podatkov - COBIB. Razpad Jugoslavije je povzročil prekinitev izvajanja projekta v ostalih republikah bivše države, zato pa se je še toliko intenzivneje kot Kooperativni online bibliografski sistem in servisi - COBISS razvijal v novo nastali državi Sloveniji. Financiranje projekta je prevzelo Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, razvoj pa slovenski knjižničarji in računalniški strokovnjaki IZUM-a, ki je postal državno financiran bibliografski servis.

V sistemu Cobiss predstavljajo lokalne baze podatkov, ki nastajajo na lokalnih računalniških sistemih samostojne celote, istočasno pa so te baze del kooperativne baze COBIB, ki nastaja na računalniškem sistemu - gostitelju, lociranem na IZUM-u. Za iste zapise v lokalnih bazah se v skupni bazi tvori le en zapis. Enota knjižničnega gradiva se tako obdela le enkrat, vsi ostali udeleženci pa lahko ta opis prekopirajo v svojo bazo in ga dopolnijo z želenimi lokalnimi podatki. Online javni dostop do vseh baz podatkov skupaj (COBIB) in vsake baze posebej omogoča mrežna aplikacija COBISS/OPAC-Online Public Access Catalogue, elektronski katalog, ki je namenjen uporabnikom knjižnice in knjižničarjem. Sistem Cobiss poleg tega omogoča tudi vrsto različnih izpisov - statistike, sezname, avtomatizirano izposajo, evidenco nabave in vsak dan kaj novega.

...in koraka v novo tisočletje

Mariborsko knjižnico sestavlja danes 17 enot in Potujoča knjižnica z bibliobusom. Že ob vključitvi v sistem COBISS smo si zadali nalogo, da bomo v nadaljnjih letih postopoma povezali v sistem vse enote.

Leta 1990 smo pričeli z avtomatizacijo poslovanja najprej v Službi za dopolnjevanje in obdelavo knjižničnega gradiva, kjer smo v bazo intenzivno vnašali bibliografske opise novega in retrospektivnega gradiva. Leta 1992 smo imeli vnešenih že toliko bibliografskih zapisov, da smo lahko v dveh novih knjižnicah, ki smo ju otvorili meseca junija, uvedli avtomatizirano izposajo in uporabnikom omogočili iskanje informacij preko terminalov po elektronskem katalogu COBISS/Opac.

V sistem COBISS se je iz leta v leto vključevalo več slovenskih knjižnic. Začeli smo komunicirati po elektronski pošti, takrat še preko omrežja DECNET, se srečevati na skupnih delovnih sestankih in enotno reševati tekoče probleme, ki so se pojavljali pri uvajanju avtomatizacije v posameznih knjižnicah.

*Pionirska knjižnica Nova vas
– prehod na računalniško
izposajo in iskanje informacij
leta 1992. Foto: Bogo Čerin*

Do septembra leta 1999 smo v sistem COBISS vključili 13 enot Mariborske knjižnice in mobilno enoto - bibliobus. Vse te enote so preko najetih linij za prenos podatkov ali ISDN linije ter ustrezne komunikacijske opreme povezane z računalnikom v Osrednji knjižnici Rotovž v centru mesta Maribora. Leta 1995 smo računalnik Vax zamenjali za močnejšega Alpha Station 200, tega smo leta 1998 namestili

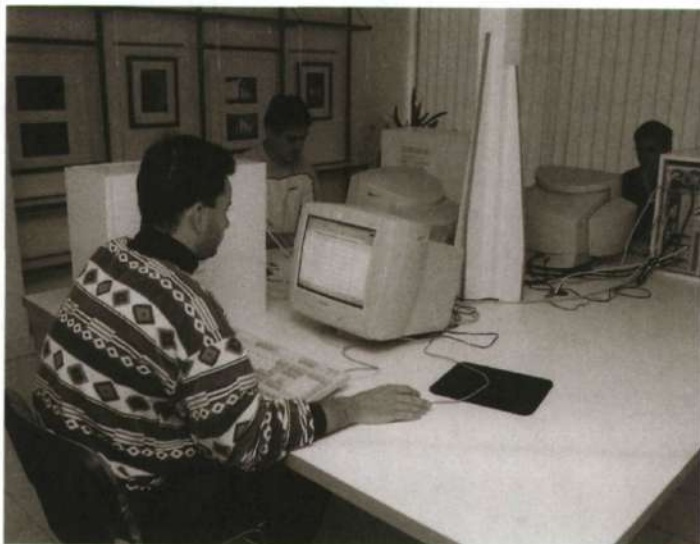
na bibliobus in na njegovo mesto v Osrednji knjižnici Rotovž namestili Alpha server 300. Tudi tega smo avgusta 1999 že zamenjali z močnejšim Alpha server DS10.

Poseben izziv je pomenila uvedba računalniškega poslovanja v novem bibliobusu, ki je maja 1998 zamenjal že dotrajanega. Po skupnih razgovorih, analizi obstoječega poslovanja v bibliobusu, proučitvi različnih možnosti avtomatiziranega poslovanja, iskanja informacij in komunikacij, so na IZUMu izdelali Idejni projekt tehnične in programske rešitve avtomatizacije knjižničnega poslovanja v potujoči knjižnici. V skladu s tem projektom smo na bibliobus namestili računalnik Alpha, terminale in ostalo potrebno opremo za avtomatizirano poslovanje.

*Notranjost bibliobusa
Mariborske knjižnice – marec
1999. Foto: Bogo Čerin*

Prelomnico je pomenilo leto 1994, ko se je Mariborska knjižnica vključila v akademsko in raziskovalno mrežo Slovenije in dobila dostop do omrežja internet. Omrežje Sipax (bivši JUPAK) smo zamenjali za hitrejše povezave. Začeli smo se usposablјati na področju dela z osebnimi računalniki - iskanje po internetu, sistem Windows, urejevalniki besedil itd.

*Knjižnica Nova vas –
računalniški kotiček,
september 1999.
Foto: Bogo Čerin*

Konec leta 1996 smo pričeli bralce o dejavnostih knjižnice obveščati tudi preko interneta. Na lastnem strežniku smo izdelali domačo stran, ki jo redno dopolnjujemo s svežimi podatki. Barbara Kovač je za izdelavo spletne strani prejela na VII. posvetovanju specialnih knjižnic drugo nagrado.

V drugi polovici leta 1999 so bili uporabnikom v desetih knjižnicah (Knjižnica Rotovž, Velika čitalnica, Pionirska knjižnica Rotovž, Knjižnica Tabor, Pionirska knjižnica Tabor, Knjižnica Nova vas, Pionirska knjižnica Nova vas in knjižnice Pobrežje, Tezno ter Lovrenc na Pohorju) na voljo osebni računalniki, preko katerih lahko »surfajo« po internetu, iščejo podatke po COBISS/Opac, pišejo krajše tekste, brskajo po CD-romih...

Razvoj gre naprej in včasih se zdi, da moramo teči kar hitro, da ga dosegamo. Splošnoizobraževalne knjižnice v Sloveniji iščejo in oblikujejo novo vlogo informacijskih centrov v lokalnih okoljih, pri čemer je računalniška tehnologija bistvenega pomena. Za to, da nam je in bo v pomoč pri posredovanju informacij, pa je potrebno nenehno izobraževanje. Temu poskušamo slediti tudi v Mariborski knjižnici.

Kaj si želimo?

Zaenkrat imamo moč in energijo, nova znanja skušamo pridobivati dan za dnem. Želeli bi le, da se nam končno uresničijo prizadevanja za preureditev in posodobitev Osrednje knjižnice za otroke in odrasle na Rotovškem trgu v Mariboru. Trenutno nam veliko premajhni prostori včasih že jemljejo ustvarjalno moč in preprečujejo kreiranje ponudbe, ki jo lahko od javnih knjižnic pričakujejo in do katere imajo pravico vsi državljani.

Viri:

1. Kramberger, Darja. Mariborska knjižnica, večobčinski sistem SIK: organizacijski in kadrovski elaborat. Maribor, 1991
2. arhiv Mariborske knjižnice